

METODOLOGIJA PISANJA NAUČNOG ČLANKA

REZIME: Opšte je poznato da danas vlada recesija u ekonomiji, kako u Srbiji, tako i u celom svetu. Svakako da ovakvo stanje ni u kom slučaju ne pogoduje izdavačima koji se svakodnevno bore za golo preživljavanje i u tom smislu i bukvalno za svakog pojedinačnog kupca nekog njihovog časopisa. Ovakvo stanje je prisutno u svim oblastima nauke, a naročito u pravnim naukama. Da bi nekako opstali na tržištu izdavači se dovijaju na različite načine, a jedan od proverenih načina za obezbeđivanje većeg broja kupaca nekog od njihovih časopisa koji se bavi pravnom tematikom, što je, inače, slučaj i u drugim oblastima nauke, jeste prihvaćanje značajnih i poznatih pisaca iz široke oblasti prava, koji im daju svoje najbolje članke, u kojima se obrađuju značajna i aktuelna pitanja iz oblasti prava, koji onda treba da zainteresuju veći broj čitalaca, kao potencijalnih kupaca tih časopisa u kojima sarađuju navedeni autori. U poslednje vreme izdavači su se našli, upravo na ovom planu, u još težem položaju, s obzirom da su uprave fakulteta koji čekaju akreditaciju Ministarstva nauke, zahtevale od njih da u časopisima, koje, inače, sami fakulteti u određenoj meri dotiraju, objavljuju članke (radove) do tada nepoznatih autora široj pravničkoj javnosti, kako bi isti, na taj način sticali neophodne reference, vezane za njihov status u nauci, koji je opet u neposrednoj vezi za dobijanje akreditacije. Upravo ovakvo stanje u izdavaštvu je iniciralo pisanje ovog članka sa zahtevnom temom, upravo u cilju pomoći mlađim poslenicima nauke u sačinjavanju što boljih i kvalitetnijih članaka, koji onda treba, sami po sebi, da dovedu i do povećanog broja čitalaca, odnosno kupaca pojedinih pravnih časopisa.

Ključne reči: Metodologija pisanja članaka, naučnoistraživački rad, izbor teme, prikupljanje građe, obrada.

* Profesor Emeritus, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Privredna akademija, Novi Sad

Uopšte o naučno istraživačkom radu i metodu

Svaki dobar rad (članak), što na istovetan način važi i za magistarski ili doktorski rad, teži ka naučnoj istini. Ali tu granicu između naučnog i nenaučnog, odnosno stručnog rada i dela nije uvek lako sagledati. Stoga je neophodno, kao prvo, definisati pojam nauke i naučnoistraživačkog metoda. Najčešće se ona definiše kao istinoljubiva sumnja. Nauka je objektivno istinita misaona reprodukcija objektivnih prirodnih, društvenih i misaonih procesa – fenomena.

Prema tome, strogo govoreći, nema saznanja bez iskustva, a naša sposobnost saznanja predstavlja samo sposobnost obrade, prerade građe dobijene iz iskustva. Ali ona sama ne stvara bilo kakvu građu, niti je može crpsti iz sebe.¹

Stoga se može reći da nauka predstavlja sistematizovano provereno saznanje o predmetu naučnog istraživanja. Naučnoistraživački rad, pak, podrazumeva sistematsko traganje za činjenicama na osnovu kojih se mogu izvući naučni principi i zakonitosti. Iz svega rečenog proizilazi i cilj svake nauke pa i pravne nauke (nauke o pravu) u objektivno istinitoj (naučno egzaktnoj) identifikaciji odabranog fenomena i njegovih strukturnih zakonitih kretanja i konačno misaona reprodukcija istraživanog fenomena iz njegove objektivne zakonitosti.

Stoga da bi neki rad (članak) mogao da nosi kvalifikativ naučnog, mora da polazi od jednog određenog problema (fenomena) i da se zasniva činjenicama do kojih se dolazi objektivno provedenim naučnoistraživačkim radom. Nasuprot iznetom, rad ne može, prema tome, biti čisto spekulativnog karaktera, to će reći da se on ne može zasnivati na praznom, jalovom, spekulisanju i teoritisanju, bez solidne činjenične podloge (na samom iskustvu), bez solidnog činjeničkog materijala.²

Za provođenje naučnoistraživačkog rada postoje odgovarajući naučni metodi koji se u određenom vremenu zasnivaju na visoko dostignutim standardima u svakoj naučnoj oblasti pojedinačno, pa tako i u oblasti prava. Ti standardi predstavljaju, ustvari, naučni metod.

Nobelovac Fejnman bi rekao da nema razlike između nauke i naučnog metoda. Nauka je sama sebi nametnula pravila (standarde) kojih se u naučnoistraživačkom radu mora pridržavati. Ima ih desetak i sva su rigorozna. Prvo pravilo, da samo njega istaknemo, predstavlja, ustvari, samoregulativni zahtev da sva naučna teorija ima obavezu da ponudi jasan i realan način njenog mogućeg opovrgavanja.

¹ Radomir Lukić, Empirijsko izučavanje prava, uvodni referat na međunarodnom simpozijumu o metodologiji pravnih nauka, održanom u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti od 1–14. oktobra 1967. godine, objavljenom u Zborniku pod istim nazivom, Beograd 1973, str. 41.

² Midhad Šamić, Kako nastaje naučno delo, Sarajevo, 1969. str. 11.

Izbor teme rada (članka)

Iz mog dugogodišnjeg iskustva koje se odnosi na pisanje raznih oblika radova, preko naučnih knjiga i monografija, i preko 600 članaka iz raznih oblasti prava u prilici sam da mlađim kolegama prenesem neka moja bitna zapažanja o tome kako pristupiti pisanju nekog rada, misleći pritom, pre svega, na naučne članke, sa napomenom da sve na identičan način važi i za složenije radove kao što su naučne knjige, monografije, magistarske i doktorske disertacije, kao i radove na master studijama.

Čini mi se da jedna od najvažnijih stvari izbor teme za pisanje članka, koja se u svojoj osnovi opet svodi na davanje odgovora na pitanje da li se u konkretnom radi o originalnoj temi ili pak temi koja obrađuje pitanje (problem, fenomen) koji nije do sada dovoljno ili nije, po mišljenju autora, adekvatno obrađen. Izbor teme je, znači, osnovno i rekli bismo jedno od najtežih pitanja za svakog pisca.

Naime, da bi se uopšte mogao izvršiti izbor teme o kojoj će se pisati, preduslov je da pisac dobro poznaje oblast (prava) o kojoj želi da piše. To znači da je upoznat sa svim dostignućima u toj oblasti i to kroz istoriju. Sva ta dostignuća su zapisana u knjigama, monografijama i člancima po časopisima. Zbog toga je i neophodno da se budući pisac sa njima upozna, kako bi stekao opšta saznanja iz oblasti koju želi dublje da proučava. Nakon takvog upoznavanja piscu se omogućava da izvrši izbor teme o kojoj će pisati. Na njemu je da izabere temu koja će biti od značaja za nauku na koji način će zainteresovati veći broj čitalaca. U praksi se, međutim, događaju suprotna postupanja jer pojedini „pisci“ odabiraju sasvim beznačajne teme, koje, onda, i ne mogu da zainteresuju bilo koga da istu uopšte pročitaju. Takođe, prilikom izbora, valja voditi računa o tome da se radi o aktuelnoj temi. Zatim da tema bude pogodna za naučnoistraživački rad na njoj. Sama tema ne sme biti ni preuska ni preširoka što sve na istovetan način važi i za obim rada (članka). Veoma često se dešava da recezent ili recezenti kažu, ocenjujući nečiji rad da bi isti trebalo proširiti, da je rad suviše malog obima i slično. Treba znati da ocena bilo kog rada ne zavisi od njegovog obima, već od kvaliteta i načina obrade zadate teme. Poznato je da je nobelovac Albert Anjštajn imao velike probleme da doktorira kod tada „poznatih“ profesora zbog zamerke da mu je doktorska disertacija, u kojoj je, uzgred budi rečeno došao do najčuenije i najpoznatije formule sve do danas, u celom svetu, $E = mc^2$, sasvim kratka s obzirom da je napisana na nešto više od polovine stranice. Na pitanje, kako je onda uspeo da doktorira lakonski je odgovorio: dodao sam jednu rečenicu!

Pisac se inače kao što je već rečeno mora upoznati sa što je moguće širom literaturom iz oblasti iz koje želi da piše, sa napomenom da sigurno neće biti u prilici, pogotovu kao mlad i nedovoljno iskusan autor, da pročita sve što je do sada napisano na zadatu temu, ali da se trudi da se upozna bar sa nekim od najpoznatijih i najpriznatijih pisaca iz te oblasti, pogotovo sa aktuelnim piscima. U vezi sa ovim pitanjem izneli bismo kao poučan primer, odgovor bivšeg svetskog

prvaka u šahu i poznatog ruskog naučnika tehnoloških nauka Mihaila Botvinika na pitanje: da li je najmlađi velemaistor Bobi Fišer, da bi to postao morao i stigao zbog svoje mladosti da pročita sve knjige napisane do sada o šahu, koji glasi: znate, gospodo, nije važno koliko neko pojede mesa, već kako ga vari.

Tek nakon predhodnog postupanja, budući autor pristupa izradi grubog plana za pisanje članka u kome će skicirati plan naučno istraživačkog rada, u koji će uneti osnovna pitanja koja će se u članku obrađivati.

Prema tome, ovaj prvi i predhodni plan treba autoru da posluži kao putokaz za sistematsko organizovanje istraživanja, dok je drugom, konačnom planu cilj da mu bude rukovodstvo instrument za metodološko i argumentovano izlaganje prikupljene građe, rezultata istraživanja.³

Istraživanje dokumentacije

Traganje za dokumentacijom, posmatranom u najširem smislu, predstavlja jedan od najtežih zadataka u svakom naučnoistraživačkom radu. To je pogotvno bio problem u ranijem periodu kada nije bilo kompjutera, a naročito interneta, što ujedno znači da je taj proces danas daleko lakši. Već je rečeno da nema saznanja bez iskustva. Znači, saznanja pisac može da izvlači iz sopstvenog iskustva, ali su ta saznanja relativno skućena jer su i sopstvena iskustva vrlo mala. Zbog toga je prilikom izrade nekog naučnog članka neophodno crpeti naučne informacije iz raznih izvora za kojima, zato, treba tragati, s obzirom da samo naučno istraživanje bitiše na dokumentaciji bez koje i nema, niti može biti, naučnog rada u pravom smislu reči. Ranije je relevantne dokumentacije bilo relativno vrlo malo dok je danas ona mnogobrojnija i što je najvažnije putem interneta dostupnija. Ilustracije radi, kao dokaz rečenom, iznećemo samo jedan primer: Tako je bibliografija krivičnog prava Jugoslavije za period 1851–1975. godine obuhvatala ukupno 2221 naslov.⁴ a bibliografija krivičnog prava za period 1976–2005. godine, materijalno 4931, procesno krivično pravo 3404 što ukupno iznosi 8335 naslova.⁵

Očigledan je ogroman napredak u nauci krivičnog materijalnog i krivično procesnog prava u poslednje vreme. Pisac koji želi da se bavi naukom krivičnog prava, posmatranog u celini, što podrazumeva i privredno prestupno pravo i prekršajno pravo i pravo o odgovornosti pravnih lica za krivična dela, mora da se upozna, pre svega, sa navedenim bibliografijama, kako bi se samo uopšteno upoznao sa svime što je napisano kod nas iz oblasti krivičnog prava od 1851. godine pa sve do danas. Normalno da bi to isto trebalo učiniti i u uporednom pravu pogotvno imajući u vidu sadašnji razvoj međunarodnog krivičnog prava (MKS).

³ Midhad Šamić, op. cit., str. 31.

⁴ Đorđe Lopičić, Nikola Memedović, Bibliografija krivičnog prava Jugoslavije 1851–1975. god., izdanje Niro exportpres 1979. godina

⁵ Đorđe N. Lopičić i Nikola Memedović, Bibliografija krivičnog prava 1976–2008. godina, Beograd, 2008. godina

Zatim valja izabrati bližu oblast, i u okviru nje odabrati temu za članak po do sada iznetim pravilima i prikupiti svu potrebnu građu i to, pre svega, u izvornom obliku. Pritom treba napraviti selekciju pisaca koji će se citirati kao izvori, vodeći računa o tome da postoji odgovarajuća srazmera između pisaca iz ranijeg i sadašnjeg perioda. Proučavanjem raznih pisaca koji su se bavili pisanjem zakona srodnim izabranoj temi. Za pisanje svog članka pisac i dolazi u mogućnost, da doprinese nauci makar i minimalno. Zato je i neophodno upoznavanje sa „starim“ piscima kako bi mogli otkriti do sada neotkrivene ideje koje će biti podloga za pisanje dobrog članka. Činjenice crpljene iz sekundarnih izvora, literature o predmetu rada, moraju se iskoristiti, tako da naučni rezultati predstavljaju, u stvari, sintezu starih i poznatih ideja i činjenica i novih i nepoznatih ideja i činjenica.

Nove ideje i nove činjenice se ne javljaju svaki čas jer bi onda svi građani bili naučnici. Tu treba imati u vidu podatak da se nova ideja, novi potez – kao nova činjenica u šahu pojavljuje jednom u deset godina nakon ogromnog proučavanja ideja starih majstora. Nova vrsta jabuka, na čijem stvaranju sarađuju znalci iz celog sveta sa najsavremenijim metodama, nastaje jednom u sto godina.

Što se tiče originalnosti, valja reći, da se pred mlađeg pisca – istraživača, ne trebaju postavljati naročito visoki zahtevi. Potpuna i prava originalnost, imajući u vidu konstantovano, predstavlja izuzetak, a veliku retkost pisci koji se njom odlikuju. S pravom je govorio veliki Gete: „Uvek se govori o originalnosti, ali šta to znači? Čim se rodimo, počinje svet na nas uticati i tako to ide do kraja. I to svuda. Pa šta mi možemo osim energije, snage i volje nazvati svojim! – Kad bih mogao reći šta sve dugujem velikim predhodnicima i savremenima, ne bi mi mnogo ostalo.“⁶

Podrazumeva se da je za dobro pisanje naučnog članka i korišćenje interneta u prikupljanju građe neophodno poznavanje jednog od svetskih jezika.

Pisanje zabeležaka

Tokom provođenja prikupljanja građe za članak neophodno je pisati zabeleške, pre svega, o načelnim idejama, a zatim i o svim drugim važnim činjenicama koje su od značaja za obradu odabrane teme. Zabeleške svako piše na način kako je navikao, ali je svakako najbolji metod da se one pišu na tzv. fišama napravljenim od kartona. Na fišama se ispisuju zabeleške razne vrste, stim da je važno da se iste pišu u obliku u kome će se moći korisno upotrebiti u radu. Bez obzira na vrstu zabeleške, neophodno je da se neka od njih ispiše na posebnoj fiši, što znači da fiša treba da sadrži samo jednu naučnu informaciju.

⁶ J. P. Eckermann, Razgovori s Goetheom, Izbor, Zagreb, Zora, 1950. godina. str. 37.

Organizacija i raspored prikupljene građe

Nakon prikupljanja potrebne građe prelazi se na fazu raspoređivanja građe. Građa se logički slaže i povezuje sopstvenim mislima i stavovima tako da se do tada iznete ideje drugih autora stope sa idejama i stavovima samog autora. Za pisanje članka i drugih pomenutih vrsti radova neophodan je plan koji obezbeđuje da misli proizilaze jedna iz druge, da budu međusobno povezane i koherentne i da vode ka odgovarajućem naučnom zaključku koji treba da proizađe iz ovakvog pristupa. Stoga je plan rada najvažniji za svako pisanje bilo koje vrste naučnog dela. Upravo na planu treba najviše raditi (razmišljati) što znači da njegovo sačinjavanje i to tek nakon celokupno prikupljene građe, predstavlja kamen temeljac za svaki dobar naučni rad. Zbog toga je za sačinjavanje dobrog plana i potrebno utrošiti najviše vremena. Nakon njegovog sačinjavanja sve ide po planu, bez nepotrebnog zastoja u radu.

Delovi članka

Svaki dobar članak, u današnje vreme, mora da sadrži adekvatne unapred propisane delove, kako bi zadovoljio naučne zahteve koji su, neophodni da bi se isti mogao štampati u nekom od priznatih časopisa koji su kao takvi registrovani kod nadležne državne biblioteke i to, kako kod nas, tako i u celom svetu. U tom smislu svaki članak mora da sadrži: naslov, rezime, ključne reči, uvod, odnosno uvodna izlaganja, razradu izabrane teme, zaključak i literaturu (bibliografiju).

Čini se da je najlakše odrediti naslov. Naslov, naime, treba da u najkraćem izražava suštinu teme koja se u članku obrađuje, da bude provokativan, u smislu da zaintrigira čitaoca da pročita rad, da bude originalan, što znači da do sada nije već korišćen u zabeleženoj literaturi. Upravo zbog iznetih karakteristika najbolje je članku dati naslov na kraju rada, kada se slegnu utisci i kada se mogu zameniti do tada prisutni radni naslovi.

Rezime predstavlja kratki opis celokupnog članka i upravo zbog toga na ovaj deo rada treba obratiti posebnu pažnju, s obzirom da se u njemu zbog neophodne kratkoće javlja problem kako u njega uneti sve što bi se želelo iz razrade problema i zaključka a da se ne prekorači obim ovog dela rada. Upravo u izradi ovog dela rada valja imati u vidu misao velikog francuskog pisca Russoa koja je izražena rečima: „izvini što ti pišem ovako dugačko pismo jer nisam imao dovoljno vremena da napišem kratko“.

U uvodu treba čitaoca uvesti u problem koji se želi razraditi u članku, iznose se razlozi koji su autora potakli da obradi temu odabranu za naučno istraživački rad, osnovne izvore informacija i metode koje je autor upotrebio prilikom obrade teme. Ovaj deo rada se, bez obzira što sa njim članak počinje, obično piše na kraju, kada se sumiraju svi rezultati rada. Paskalu se pripisuje oštromna misao:

„poslednje što nalazimo sastavljajući neko delo to je: znati šta da se stavi na prvo mesto“.

U razradi problema izlaže se sistematizovano prikupljena građa, ista se obrađuje i razrađuje, sve u cilju dokazivanja ispravnosti početno postavljene teze u uvodu. S obzirom da je ovaj deo najveći on se može razdvojiti na delove po raznim sistemima poznatim u naučnoistraživačkom radu.

Zaključak predstavlja krunu rada što znači da on pre svega mora da proizilazi iz obrade izvršene u razradi problema u članku i da sintetički prikaže opšte rezultate do kojih se došlo na osnovu sprovedenog naučnoistraživačkog rada kao i da autor u ovom delu rada u najkraćem iznese u čemu njegov rad predstavlja doprinos nauci. Svako ko doda o nekom predmetu makar i zrnice sumi saznanja i riznici znanja koje već postoji učinio je nešto značajno u životu i može da bude za to ponosan.⁷

Literatura (bibliografija)

Svaki naučni rad, a naročito onaj koji se izlaže u obliku članka u naučnom časopisu, mora da se zasniva, kao što je već rečeno, na sveobuhvatno prikupljenoj građi iz obilja dokumenata iz predhodnog i sadašnjeg perioda. Delovi iz tako prikupljene građe koji se koriste u radu moraju biti citirani u tzv. fusnotama (prema nemačkoj reči fusnote). U citate se mora dosledno i verno preneti tekst iz dokumenta iz koga se citira. Poznato je da je, da se dobar naučni radnik odmah prepozna po pravilno upotrebljenim tekstovima unetim u fusnote. Citate je neophodno navoditi iz originalnih tekstova.

I na kraju članka, posle zaključka (zaključaka) ide literatura ili bibliografija u kojoj se utvrđuju svi korišćeni pisci u radu sa detaljnim navođenjem njihovih dela, izdavačima, mestom i godinom objavljivanja i drugi neophodni podaci kako bi isti čitaocu članka bili dostupni radi eventualne provere upotrebljenih citata.

Zaključak

I da zaključimo i mi ovaj članak. Pisanje naučnog članka predstavlja neophodan deo sveukupnog naučnog poziva koji kao takav predstavlja jedan od najtežih poziva jer traži čitavog čoveka, zaokuplja sve njegove misli, angažuje sve njegove duhovne i fizičke snage. Ali pritom treba imati u vidu i nepomućenu radost koju pruža svako stvaralaštvo, a posebno naučno istraživanje i pisanje.⁸

Upravo, imajući u vidu iznete prelepe misli o pozivu naučnika, smatramo da taj poziv valja zaslužiti, a to je moguće samo upornim i doslednim sprovođenjem naučno istraživačkog rada na izabranoj temi i to od strane onih lica koja su tokom studiranja pokazala da imaju talenta i afiniteta prema nauci.

⁷ Midhad Šamić, op. cit str. 7.

⁸ Midhad Šamić, op. cit str. 7.

Stara je i poznata istina da nije bilo šta stvoreno bez velike marljivosti i upornosti: svako značajno naučno delo (podrazumevajući pod tim i članke u naučnim časopisima) je plod ne samo dara, nadahnuća, stvaralačkog poleta, nego i intenzivnog rada, postojane marljivosti i izuzetnog truda. I ne samo truda i marljivosti već velikog i dugotrajnog razmišljanja, počev od izbora teme, plana rada, uvoda, pa sve do obrade i razrade rada i zaključaka.

Izneti zaključak se potvrđuje Šopenhaurovim razlikovanjem tri vrste pisaca: (jedni koji su najbrojniji) pišu ne misleći: po pamćenju, sećanju, oni prepisuju neposredno iz tuđih knjiga; drugi (koji su česti) misle dok pišu, oni misle „da bi mogli pisati“; treći (malobrojni) mislili su pre nego što su počeli da pišu; oni imaju da čitaocima saopšte neko iskustvo koje su stekli, neki doživljaj koji su proživeli, neku misao do koje su razmišljanjem došli. Pravi pisac teži da pripada poslednjoj kategoriji.

Miroslav Vrhovsek, Ph.D.

Professor Emeritus, Faculty of Law of the University of Business Academy

Academic paper methodology writing

A b s t r a c t

And, in conclusion. Writing an academic paper represent an integral part of the scientific call and is one of the most difficult calls. Search the whole man, engaged all his thoughts, mental and physical strength. At the same time, should bear in mind, that creativity provides joy, and especially scientific research and writing.

Bearing in mind the beautiful thoughts of the call of scientists, we think that this call must be deserved, and this is possible only by persistent and consistent scientific research on a certain topic performed by persons who showed talent and interest during the studies in dealing with the scientific work.

Old and well-known truth that nothing is created without the diligence and persistence: every great scientific work is the result of personal gift, inspiration, creative verve as well as intensive work, diligent and exceptional effort; great and long-term thinking, from the selection of topics, work-plan, introduction and development of conclusions.

Presented conclusion is confirmed with Schopenhauer the differentiation of three types of writers: first that are largest group, writes without thinking: by memory, rewrite directly from others' books; second group, who are frequent, think while write, they think „they could write“; and the third group, that are rare, they

thought before they started to write; they have something to pass on to readers, some experience, a thought. Real writer tends to fall in the last category.

Key words: academic paper methodology writing, scientific work, selection of topics, collection of materials, processing.

Literatura

1. Radomir Lukić, Empirijsko izučavanje prava, uvodni referat na međunarodnom simpozijumu o metodologiji pravnih nauka, održanom u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti od 1–14. oktobra 1967. godine, objavljenom u Zborniku pod istim nazivom, Beograd 1973, str. 41.
2. Midhad Šamić, Kako nastaje naučno delo, Sarajevo, 1969.
3. Đorđe Lopičić, Nikola Memedović, Bibliografija krivičnog prava Jugoslavije 1851- 1975. god., Niro exportpres 1979.
4. Đorđe N. Lopičić i Nikola Memedović, Bibliografija krivičnog prava 1976–2008. godina, Beograd, 2008.
5. J. P. Eckermann, Razgovori s Goetheom, izbor, Zagreb, Zora, 1950.